

Sigmund Frojd
ODABRANA DELA

Naslovi originala
Zur Psychopathologie
des Alltagslebens

Sigmund Frojd

PSIHOPATOLOGIJA
SVAKODNEVNOG
ŽIVOTA

NEVEN

I

ZABORAVLJANJE LIČNIH IMENA

Godine 1898. objavio sam jedan kratak članak¹ pod nazivom *O psihičkom mehanizmu zaboravljanja*. Izneću ovde ponovo njegov sadržaj i on će da posluži kao polazna tačka za dalje izlaganje. U tom članku sam obavio psihološku analizu povremenog zaboravljanja imena ljudi, do kojeg često dolazi, i to na jednom izrazitom primeru koji sam uočio kod samog sebe; zaključio sam da taj obični i praktično ne posebno značajan događaj u kojem nas izneverava jedna psihička funkcija – sećanje, može da se objasni i iskoristi daleko bolje nego što se obično iskorišćava ta pojava.

Prilično sam siguran da neću da pogrešim ako kažem da bi se psiholog, upitan zašto nam toliko često ne pada na pamet ime za koje smo potpuno sigurni da ga znamo, zadovoljio odgovorom da se imena lakše zaboravljaju nego neki drugi sadržaji pamćenja. On bi za tu činjenicu naveo lako prihvatljive razloge, a ne bi ni pomislio na to da uslovi tog procesa mogu da budu druge prirode.

Ono što me je navelo da se detaljnije pozabavim tom pojavom povremenog zaboravljanja imena bile su određene pojedinosti koje mogu da se prilično jasno uoče, možda ne u svim, ali u mnogim

¹ Članak je objavljen u *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, mesečniku za psihijatriju i neurologiju.

slučajevima. U tim slučajevima dolazi ne samo do *zaboravljanja* nego i do *netačnog sećanja*: osobi koja nastoji da se seti zaboravljenog imena na pamet padaju druga imena kao zamena; ta imena joj se stalno i uporno nameću iako je ona odmah svesna toga da su netačna. U procesu koji bi trebalo da proizvede reprodukciju zaboravljenog imena dolazi, na neki način, do pomeranja, i tako se javlja netačna zamena. Pretpostavio sam da to pomeranje nije proizvoljno, već da se vrši veoma određenim i racionalnim putevima. Drugim rečima: moja pretpostavka je da između zamenskog imena (ili više njih) i zaboravljenog imena postoji direktna veza koju je moguće pronaći i nadam se da ću moći, ako uspem da tu vezu otkrijem, da objasnim i tok zaboravljanja imena.

U primeru koji sam 1898. godine izabrao za analizu opisao sam svoje uzaludne pokušaje da se setim imena majstora koji je stvorio veličanstvene freske o „Strašnom sudu” u crkvi u Orvijeku. Umesto zaboravljenog imena Sinjoreli (Signorelli) javljala su mi se imena dvojice drugih slikara – Botičelija (Botticelli) i Boltrafija (Boltraffio) – i njih sam odmah procenio i definitivno odbacio kao netačna. Kad mi je rečeno pravo ime, prepoznao sam ga istog časa i bez trunke kolebanja. Ispitivanje uticaja i asocijativnih puteva koji su doveli do zamene Sinjorelija sa Botičelijem i Boltrafijem dala su sledeće rezultate:

a) Uzrok za bežanje od imena Sinjoreli ne treba tražiti ni u nekoj posebnosti tog imena ni u psihološkom karakteru veze kojom je ono bilo uklopljeno u celinu. Zaboravljeno ime mi je bilo blisko koliko i jedno od zamenskih imena (Botičeli), i mnogo bliže nego druga zamena (Boltrafio), o čijem nosiocu jedva da mogu da kažem išta drugo sem da je pripadao milanskoj školi. Isto tako, čini mi se da je celina s kojom je to zaboravljeno ime u vezi nebitna i da ne vodi daljem objašnjenju. Jednom prilikom sam s nekim neznancem putovao kolima od Dubrovnika u Dalmaciji ka jednoj stanici u Hercegovini. Počeli smo da pričamo o putovanju po

Italiji i ja sam svog saputnika upitao da li je nekada bio u Orvijeku i da li je video čuvene freske od...

b) Zaboravljanje pomenutog imena nije moglo da se objasni sve dok se nisam setio teme koja je dotaknuta neposredno pre ovog razgovora. Ovo zaboravljanje zapravo predstavlja pojavu poznatu kao *remećenje nove teme od strane prethodne*. Ukratko rečeno, pre nego što sam svog saputnika pitao da li je nekada posetio Orvijeku, mi smo razgovarali o običajima Turaka koji žive u Bosni i Hercegovini. Ispričao sam mu šta sam saznao od jednog kolege koji je svoju lekarsku praksu obavljao među tim ljudima: naime, oni uglavnom imaju puno poverenje u lekara i potpuno se prepuštaju sudbini. Kad bi moj kolega bio primoran da im saopšti da pacijentu nema spasa, oni bi odgovarali: „Gospodine (Herr), šta da se radi! Da je mogao da bude spasen, znam da bi ga ti spasio!” U ovim rečenicama možemo da primetimo reči i imena: Bosna, Hercegovina, Herr (gospodin), koje mogu da se uklope u asocijativni niz između reči Sinjoreli², Botičeli i Boltrafio.

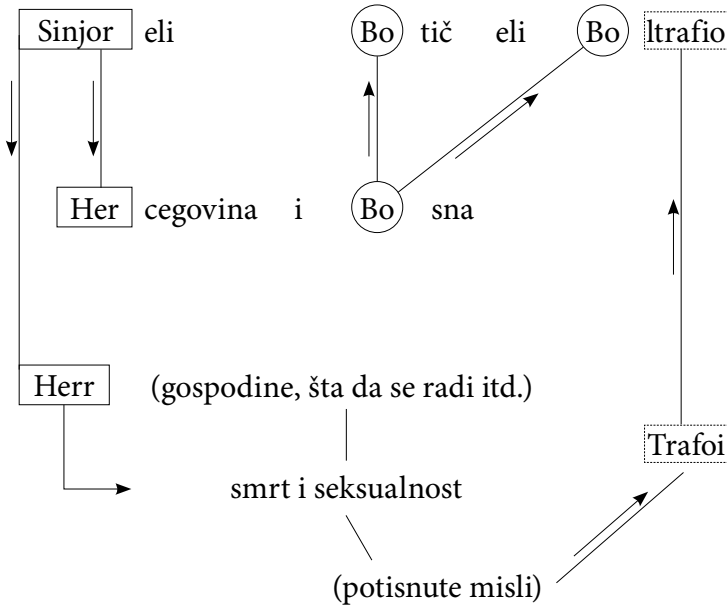
c) Pretpostavljam da je sled misli o običajima Turaka u Bosni itd. mogao da poremeti moju sledeću misao zato što sam odvratio pažnju s njega pre nego što je u potpunosti bio dovršen. Sećam se da sam želeo da ispričam jednu drugu anegdotu, koja se u mom sećanju nalazila neposredno uz prvu. Naime, ti Turci cene seksualno uživanje više od svega drugog i poremećaj seksualne funkcije dovodi ih do potpunog očaja, što je u velikom kontrastu sa njihovom rezignacijom u smrtnoj opasnosti. Jedan od pacijenata mog kolege rekao mu je: „Samo da znaš, gospodine (Herr): kad više ne možeš ono, tada život baš ništa ne vredi!” Uzdržao sam se od iznošenja ove karakteristične osobine jer nisam želeo da tako delikatnu temu dotaknem u razgovoru s potpunim neznancem. Međutim, otišao sam i dalje od toga: potpuno sam odvratio svoju pa-

² Signore (ital.) = gospodin; Herr (nem.) = gospodin (Prim. prev.).

žnju od daljih misli koje bi u meni mogle da se nadovežu na temu „smrt i seksualnost”. U to vreme sam bio pod snažnim utiskom vesti koju sam primio nekoliko nedelja ranije, dok sam nakratko boravio u mestu Trafoi. Jedan moj pacijent, oko koga sam uložio mnogo truda, oduzeo je sebi život zbog neizlečivog seksualnog poremećaja. Sasvim sam siguran da se ovog potresnog događaja i svega što je sa njim u vezi nisam svesno setio na tom putovanju u Hercegovinu. Ipak, zbog postojanja podudarnosti između reči *Trafoi* i *Boltrafio* moram da pretpostavim da je tada ova reminiscencija uticala na mene, uprkos tome što sam se svesno trudio da odvratim pažnju od nje.

d) Ne mogu više da mislim da je zaboravljanje imena Sinjoreli slučajnost. Moram da priznam da je u tom procesu postojao uticaj *motiva*. Ti motivi podstakli su me da prekinem iznošenje svojih misli (koje su se ticale običaja Turaka itd.); ti motivi su onda uticali na to da izbacim iz svoje svesti one misli koje bi mogle da se na njih nadovežu i koje bi mogle da odvedu do onih koje se tiču incidenta u Trafoiu – dakle, želeo sam da zaboravim nešto, odnosno nešto sam *potisnuo*. Doduše, nisam želeo da zaboravim ime majstora iz Orvijeta već nešto sasvim drugo, ali to drugo je uspostavilo asocijativnu vezu sa tim imenom, tako da moj voljni akt nije ostvario svoj cilj i ja sam *protiv svoje volje zaboravio ovo*, dok sam *nameravao* da zaboravim nešto drugo. Averzija prema sećanju bila je usmerena na jedan sadržaj; nesposobnost sećanja izrazila se na drugom sadržaju. Naravno da bi bilo mnogo jednostavnije kad bi se i averzija prema sećanju i nesposobnost sećanja odnosile na isti sadržaj. Sada mi se zamene imena ne čine više tako neopravdane kao pre ovog objašnjenja. One me (kao neka vrsta kompromisa) opominju i na ono što sam želeo da zaboravim i na ono čega sam želeo da se setim, i pokazuju mi da se moja namera da nešto zaboravim nije u potpunosti ostvarila, ali nije bila ni potpuno neuspešna.

e) Veoma je neobična vrsta asocijativne veze koja se ostvarila između traženog imena i potisnute teme (o smrti i seksualnosti itd.), u kojoj se pojavljuju imena Bosna, Hercegovina i Trafoi. Šema koja je ovde data i koja je objavljena 1898. godine, pokušava da grafičkim putem prikaže tu asocijativnu vezu.

Ime Sinjoreli je, prema tome, rastavljeno na dva dela. Dva sloga tog imena (eli) pojavljuju se nepromenjena u jednoj od zame- na, dok su druga dva sloga (Sinjor) prevodom na nemački (Sinjor – Herr) stvorila mnogobrojne i različite veze sa imenima koja se sadrže u potisnutoj temi; međutim, baš zbog toga su ta dva sloga bila izgubljena za reprodukciju. Njihova zamena je izvršena u vi- du pomeranja duž same veze imena „Hercegovina i Bosna”, bez

obzira na smisao i akustično razgraničenje slogova. Dakle, tim imenima se desilo nešto veoma slično procesu u kojem se, kad se pravi rebus, slova rečenice pretvaraju u slikovnu zagonetku. Pri tom, svest nije saznala ništa o celom tom procesu koji je umesto imena Sinjoreli stvorio zamenska imena. Na prvi pogled bi moglo da se kaže da ne postoji očigledna veza između teme u kojoj se pojavljuje ime Sinjoreli i potisnute teme koja joj je vremenski prethodila. Ta veza se ispoljila kroz ponavljanje istovetnih slogova (ili, bolje rečeno, niza slogova); čini se da drugačija veza, koja bi prevazilazila granice ponovljenog pojavljivanja istih slogova, ne može da se pronade.

Možda nije suvišno napomenuti da to objašnjenje nije u suprotnosti sa shvatanjem drugih psihologa o uslovima reprodukcije i zaboravljanja, koji se traže u neospornim relacijama i dispozicijama. Mi smo samo u određenim slučajevima svim ostalim faktorima, koji su odavno prepoznati kao uzročnici koji mogu da dovedu do zaboravljanja imena, dodali *motiv* i tako objasnili mehanizam pogrešnog sećanja.

Spomenute dispozicije su neophodne i u našem slučaju da bi se stvorila mogućnost da se potisnuti element asocijativnim putem dočepa traženog imena i povede ga sa sobom u oblast potisnutog. Ipak, možda se to ne bi desilo sa imenom za čiju reprodukciju su uslovi povoljniji. Veoma je verovatno i da suzbijeni element stalno teži tome da na nekom drugom mestu dođe do izražaja, ali u tome uspeva samo tamo gde postoje povoljni uslovi. Ponekad to potiskivanje uspeva bez poremećaja funkcija ili, kao što s pravom može da se tvrdi, bez simptoma.

Kad rekapituliramo uslove zaboravljanja imena pri čemu dolazi do pogrešnog sećanja, primećujemo sledeće: 1) postojanje određene dispozicije za njihovo zaboravljanje; 2) proces potiskivanja koji se odigrao malo pre toga; 3) mogućnost da se između spomenutog imena i pre toga potisnutog elementa stvori *spoljašnja*